

**Этнасы і
канфесіі на
беларускіх
землях**

1. Этнічныя групы на беларускіх землях

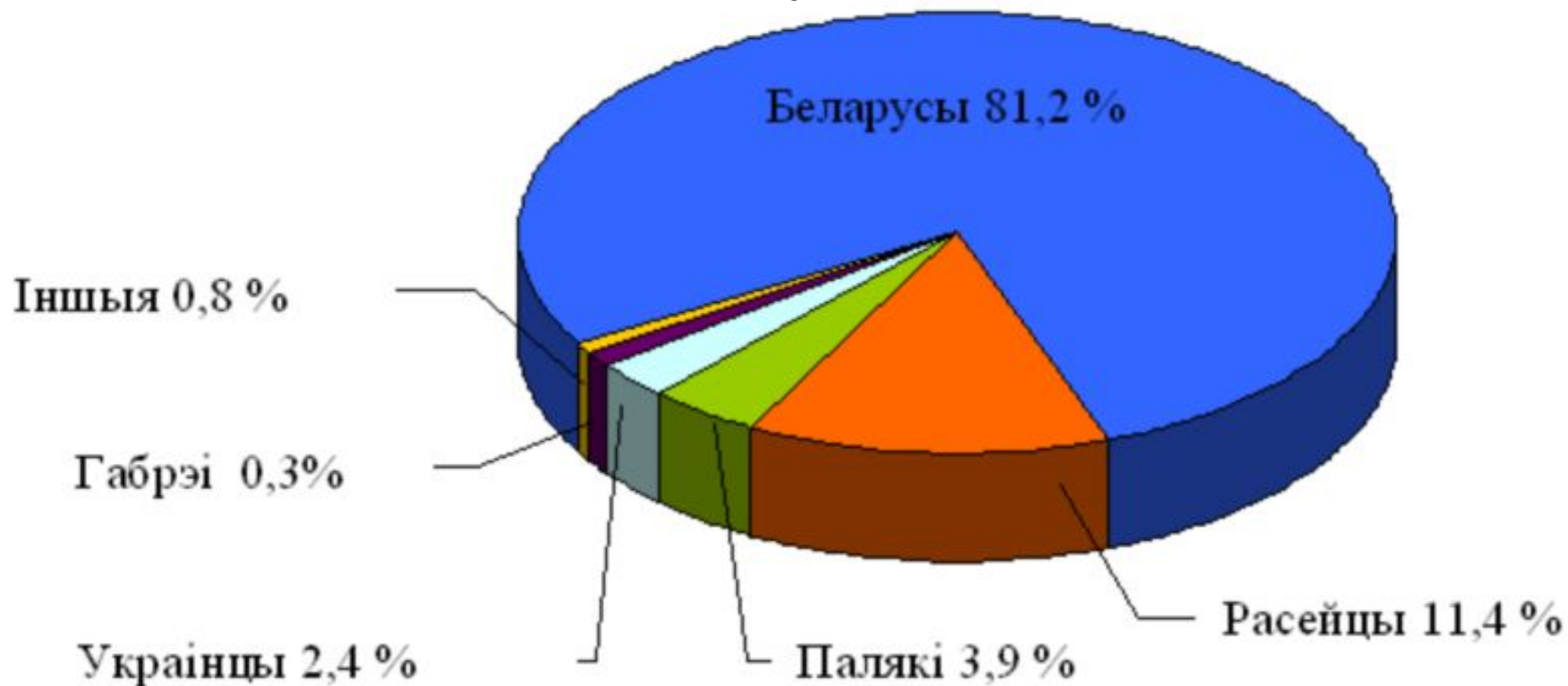
Этнічная гісторыя Беларусі

- 1. Даіндаеўрапейскі перыяд (да к. II тыс. да н.э)
- 2. Індаеўрапейскі перыяд (з пач. I тыс. да н.э)
  - Балты
  - Славяне (з V-VII ст.)
  - Беларускі этнас (кан. XIII-XVI ст.)
  - Беларуская нацыя (2 пал. XIX ст.)

Этнас

- вялікая група людзей, што склалася гістарычна, якую аб'ядноўвае пражыванне на пэўнай тэрыторыі, агульныя культура, мова, асаблівасці паводзін (*менталітэт, нацыянальны характар*), самасвядомасць

Нацыянальны склад насельніцтва Беларусі па перапісу 2009 г.

Этнічныя меншасці

- этнічныя групы, якія існуюць у іншым культурным і этнічным асяроддзі, што патрабуе ад іх сацыяльных адаптацыйных стратэгіяў (асіміляцыя, ізаляцыя, акультурацыя)

Перыядызацыя гісторыі

этнічных меншасцяў на

беларускіх землях

- 1. XIV – XVIII ст. – рассяленне на тэрыторыі Беларусі, складванне традыцый этнічнай талерантнасці
- 2. к. XVIII – XIX ст. – рэпрэсіўная этнічная палітыка расійскага урада
- 3. пач. XX – 20-я гг. XX ст. – спрыяльныя умовы для развіцця нацыянальных культур
- 4. 30-80-я гг. XX ст. – нацыянальная палітыка савецкай улады
- 5. к. 80-х – наш час – нацыянальная палітыка РБ

Рускія

Шляхі рассялення
рускіх на беларускіх
землях

РУССКИЕ

- міждынастычныя шлюбы эліты ВКЛ і рускіх княстваў
- захопы палонных
- гандлёвыя сувязі

Стараабрадцы (стараверы)

з XVII ст. – шукалі
прытулку на
беларускіх землях,
заснавалі цэнтры
вакол Браслава
(беспapoўцы) і вакол
Веткі (папоўцы)
да 1914 г. каля 100 тыс.
чал.

XIX-XX ст.ст

- расійскае дваранства, якое займала адміністрацыйныя пасады
- салдаты Першай сусветнай вайны, бальшавікі
- кадры для аднаўлення

Палякі

- з 2 пал. XIV ст. – палонныя, каталіцкае духавенства (1385 г.)
- з 1569 г. – узмацненне польскага уплыву, паланізацыя беларускай шляхты
- XIX ст. – зніжэнне колькасці палякаў праз паўстанні і палітыку царызму
- 20-30 гг. XX ст. – міграцыя палякаў у Заходнюю Беларусь
- з 1939 г. – высылкі ў Сібір, выезды ў Польшчу (к.40-х, пач.60-х)

Українцы

- крыніцы XVI-XVIII ст. атаясамляюць беларускае і украінскае насельніцтва пад тэрмінам “русіны”
- к. XIX-п. XX – найбольшы прыток (Гродзенская губерня)
- к. XX ст. – рэгіянальны рух на Палессі, рост украінскай ідэнтычнасці

Яўрэі

- 2 п. XIV – п. XV ст. – міграцыя на тэрыторыю ВКЛ з Заходняй Еўропы
- Сістэма абшчыннага самакіравання – *кагал*
- Талерантнае стаўленне да яўрэяў у ВКЛ і РП
- З XIX ст. – мяжа яўрэйскай аседласці, дыскрымінаванае становішча ў РІ
- Пач. XX ст. – 1 млн. чал., 60% насельніцтва гарадоў.

Адмена мяжы аседласці ў пач. ХХ ст

- 20-я гг. – *ідыш* – адна з дзяржаўных моў у БССР
- Захаванне рэлігійнай (*іудаізм*) і абрадавай адметнасці да сяр. ХХ ст.
- Змяншэнне абшчыны ў выніку Халакосту і эміграцыі
- Высокі адукацыйны цэнз

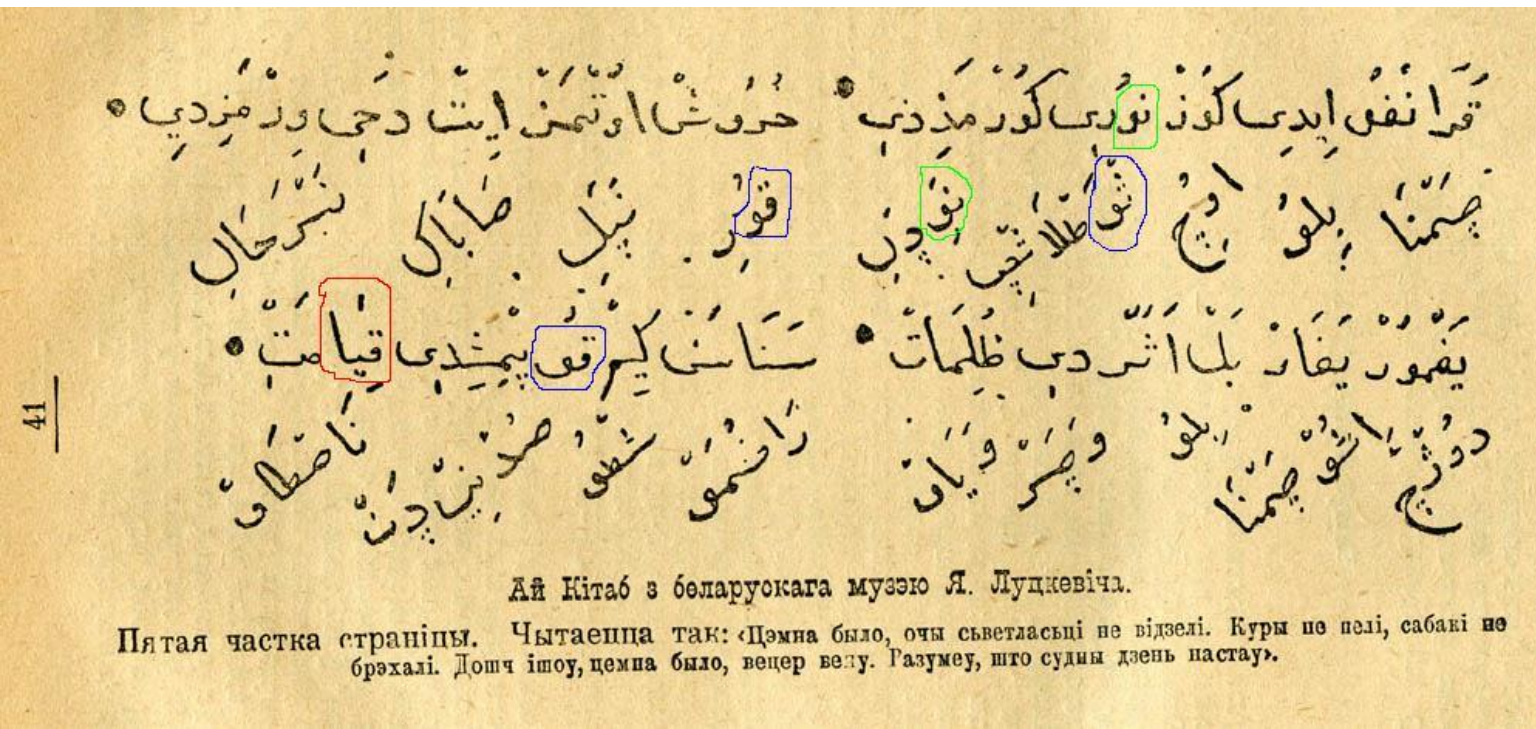
Татары

- 2 п. XIV – п. XV ст. – міграцыя на тэрыторыю ВКЛ з Залатой Арды (веннапалонныя, ваяры па запрашэнні князёў ВКЛ)
- Сацыяльная неаднароднасць
  - Гаспадарчыя – ваяры на службе ў князёў ВКЛ, прыраўняныя да шляхты
  - Татары-казакі
  - Татары-рамеснікі
- XVII-XVIII ст. – знікненне адрозненняў

- Страцілі мову, але захавалі пісьменства – Кітабы – зборнікі абрадаў напісаныя на беларускай ці польскай мове

Ай Кітаб з беларускага музея Я. Лудкевіча.

Пятая частка староніцы. Чытаецца так: «Цэмна было, очы сьветласці не відзелі. Куры не пелі, сабані не брэхалі. Доч ішоу, цэмна было, вецер велу. Разумеу, што судны дзень настау».

Цыганы

К. XV ст. – міграцыя на
землі ВКЛ

Вялі качавы ці паўкачавы
лад жыцця

- Займаліся рамяством,
кавальствам,
каняводствам,
знахарствам, дрэсурай
звяроў
- XVII ст. складванне сістэмы
самакіравання – “цыганскія
бароны”

ЦЫГАНЕ

- XX ст. – барацьба з качавымі ладам жыцця
- Вылучаюць некалькі груп
  - беларускія рома, бежанцы рома, ліпенцы, гомельцы, пінчукі,
- Вызнавалі праваслаўе і каталіцтва
- Генацыд падчас Другой сусветнай вайны

2. Рэлігіі і канфесіі на беларускіх землях

Рэлігія

- (ад лац. *religare* — звязваць, злучаць) — сістэма поглядаў, абумоўленая верай у звышнатуральнае, якая уключае звод маральных норм, тыпаў паводзін, абрадаў, рытуалаў, культурных дзеянняў

Канфесія

- (ад лац. *confessio* – веравызнанне) – асаблівасці веравызнання ў межах пэўнай рэлігіі, а таксама аб'яднанне веруючых у межах гэтага веравызнання
- **Хрысціянства** (рэлігія) дзеліцца на канфесіі:
  - *Праваслаўе*
  - *Каталіцызм*
  - *Уніяцтва*
  - *Пратэстантызм* (лютэранства, калівінізм, баптызм, інш.)

Беларусь характэрызуецца гістарычна
склаўшайся поліканфесійнай структурай

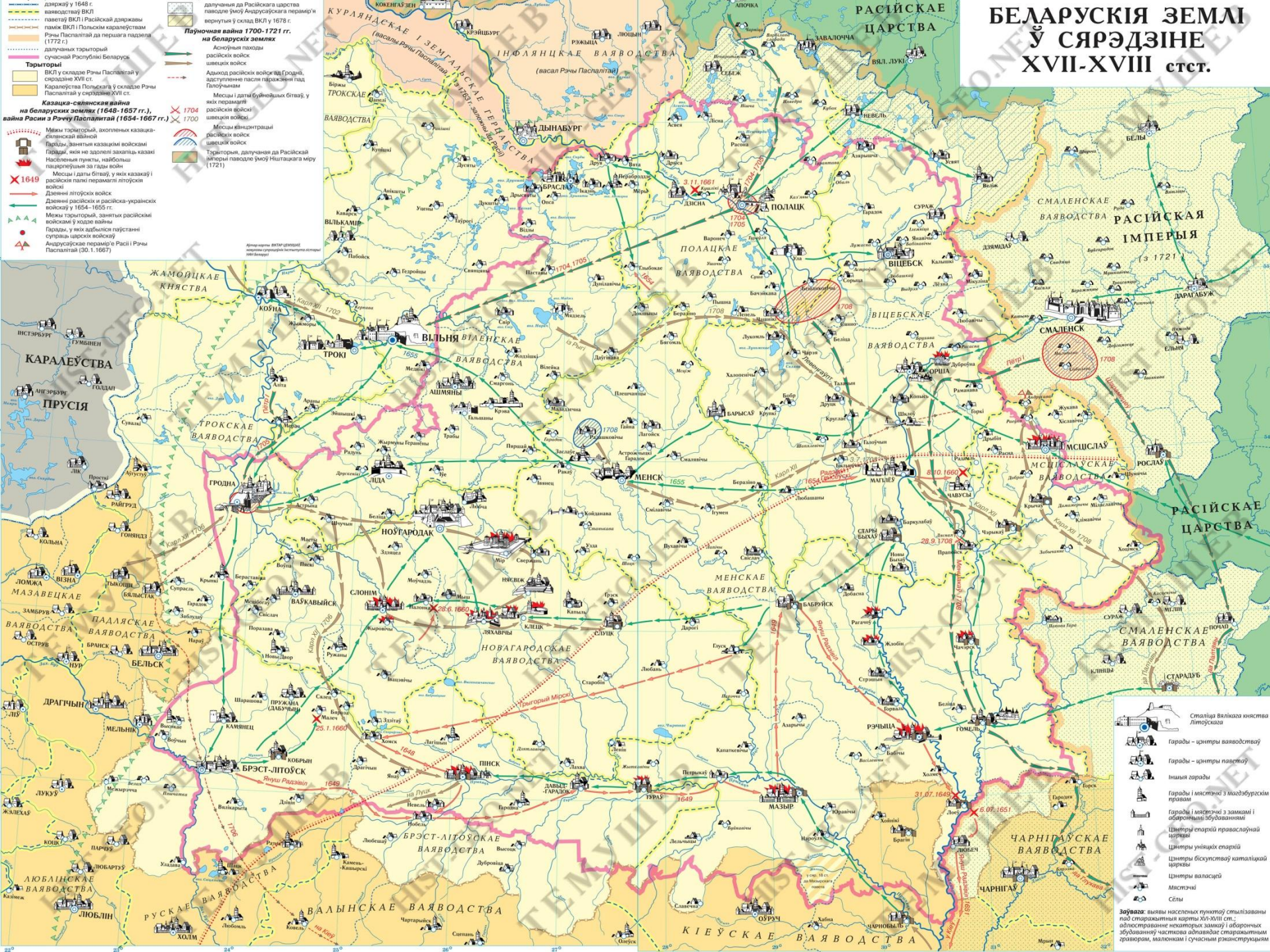
Прычыны:

- Міграцыйныя працэсы сярэднявечча
(пранікненне этнаканфесійных груп – татары,
яўрэй)
- Перасячэнне арэлаў распаўсюджвання
заходняга і ўсходняга абраду хрысціянства
(цывілізацый)

Вынік

Фарміраванне талерантнасці
(верацярпімасці) беларускага

БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ Ў СЯРЭДЗІНЕ XVII-XVIII стст.

дзяржаў у 1648 г.
 вывясцілі ВКЛ паветы ВКЛ Расійскай дзяржавы
 паміж ВКЛ Польскай дзяржавы і Рэчы Паспалітай да перагавораў (1721 г.)
 дадзеныя тэрыторыі
 сучаснай Рэспублікі Беларусь

Тэрыторыі
 ВКЛ у складзе Рэчы Паспалітай у сярэдзіне XVII ст.
 Каралеўства Польскага ў складзе Рэчы Паспалітай у сярэдзіне XVII ст.
 Казацка-сялянская вайна на беларускіх землях (1648-1657 гг.), вайна Расіі з Рэччу Паспалітай (1654-1667 гг.).

Казацка-сялянская вайна на беларускіх землях (1648-1657 гг.), вайна Расіі з Рэччу Паспалітай (1654-1667 гг.).
 Межы тэрыторый, ахопленых казацка-сялянскай вайной
 Гары, занятыя казацкімі войскамі
 Гары, якія не здолелі захапіць казаці
 Населеныя пункты, найбольш пацярпелыя за тэрыторыю
 Месяцы і даты бітваў, у якіх казацкі і расійскі палкі перамаглі літоўскія войскі
 Дзёны літоўскія войскі
 Дзёны расійскія і расійска-украінскія войскі ў 1654-1655 гг.
 Межы тэрыторый, занятых расійскімі войскамі ў ходзе вайны
 Гары, у якіх здбыліся паўстанні супраць царскіх войскаў
 Андрушэўскі перамога Расіі Рэчы Паспалітай (30.1.1667)

Пячонная вайна 1700-1721 гг. на беларускіх землях
 Асноўныя паловы расійскіх войск шведскіх войск
 Арыход расійскіх войскаў (Горад, адступленне пасля паражэння над Галучычамі
 Месяцы і даты бурных бітваў, у якіх перамаглі расійскія войскі шведскіх войск
 Месяцы і даты бітваў расійскіх войск шведскіх войск
 Тэрыторыя, дадзеныя да Расійскай імперыі пасля ўмоў Ніштадцкага міру (1721)

Апісанае ў ВКЛ (1720 год)
 пераходзіць ад Рэчы Паспалітай да Расіі

Сталіца Вялікага княства Літоўскага

Гарады – цэнтры ваяводстваў

Гарады – цэнтры палескай

Гарады і мястэчкі з мадэбурскім правам

Гарады і мястэчкі з замкамі і абароненымі забудовамі

Цэнтры стараправаслаўнай царквы

Цэнтры уніятскай царквы

Цэнтры існавання каталіцкай царквы

Цэнтры валасцей

Мястэчкі

Сёлы

Заўвага: выявы населеных пунктаў стылізаваны паводле старадаўняй карты 1682 г. ст. адлюстраванне некаторых замкаў і абароненых забудоваў часткова адлюстравана старадаўнімі гравірамі, маляўніцамі і сучаснымі рэканструктарамі

Канфесійная гісторыя Беларусі

- 1. Дахрысціянскі перыяд (да X ст.)
- 2. Хрысціянізацыі і сітуацыя двухвер'я (X-XIV ст.)
- 3. Афармленне хрысціянскіх і нехрысціянскіх канфесій, складванне традыцый поліканфесійнасці ў ВКЛ і РП (XV- XVIII ст.)
- 4. Канфесійная палітыка РІ (к. XVIII-п. XX ст.)
- 5. Антырэлігійная палітыка савецкай улады (1917- к. 1980-х гг.)
- 6. Поліканфесійнасць РБ (п. 1990-х – наш час)

Язычніцтва (паганства)

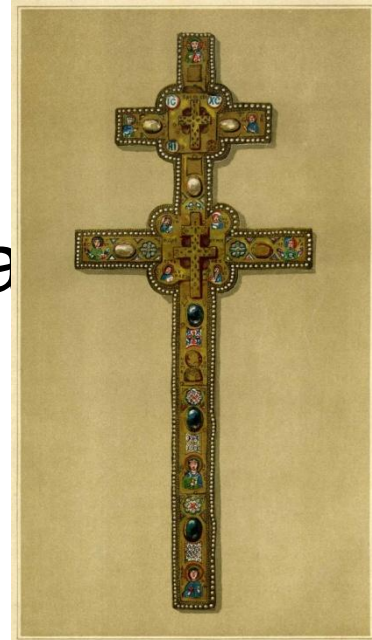
- старадаўнія вераванні і культуры, якія існавалі да распаўсюджвання монатэістычных рэлігій
- узнікла як вынік залежнасці чалавека ад прыроды, дае адказы на важнейшыя светапоглядныя пытанні
- характэрна абагаўленне сілаў прыроды і стварэнне абрадава-рытуальных формай узаемадзейства

Хрысціянства

- (ад грэч. Christos – памазанік) – адна з самых распаўсюджаных монатэістычных рэлігій, паслядоўнікі якой пакланяюцца Ісусу Хрысту.
- Прызнае адзінага Бога як вышэйшы абсалют, што стварыў свет і чалавека «па вобразе і падабенству свайму».
- Узнікла ў 1 п. І ст. ва ўсходніх правінцыях Рымскай імперыі сярод іўдзейскага сектанцтва.
- Бог адзіны ў трох асобах: Айцец, Сын і Дух Святы
- Хрыстос – памазанік Бога, які сваёй смерцю адкупіў грахі чалавека перад Богам і даў

Праваслаўе

- **X ст.** распаўсюджванне хрысціянства ўсходняга абраду (“грэчаская вера”) сярод усходніх славян
- **992 г.** – заснаванне Полацкай епархіі
- Прыняцце хрысціянства “зверху” і сінтэз з язычніцтвам пры хрышчэнні насельніцтва
- Да к. **XVI ст.** – дамінуючая канфесія на беларускіх землях.
- **1416 г.** стварэнне Літоўскай мітраполіі
- Новыя элементы культуры – культурае мураванае дойдства, кнігапісанне, іконостві і фрэскі, мастацтва

- **1385 г.** – Крэўская унія – паступовы пераход шляхты ВКЛ у каталіцтва і абмежаванне палітычных правоў праваслаўнай шляхты.
- **1563 г.** ураўнянне ў правах з католікамі, дзейнасць брацтваў
- **К. XVI ст.** – заняпад праваслаўя, закрыццё праваслаўных цэркваў, перавод праваслаўных ва ўніяцтва
- **1686 г.** – падпарадкаванне беларускіх і украінскіх епархій Маскоўскаму патрыярхату
- **К. XVIII ст.** – далучэнне беларускіх земляў да РІ, праваслаўная царква атрымлівае поўную дзяржаўную падтрымку

- **1839 г.** – перавод уніятаў у праваслаўе, забарона пераходзіць з праваслаўя ў іншыя канфесіі, перадача маёмасці уніяцкай і каталіцкай цэркваў
- **XIX ст.** – праваслаўная царква – інструмент дэнацыяналізацыі і русіфікацыі краю
- **20-30 гг. XX ст.** – БССР – рэпрэсіі супраць духавенства, закрыццё цэркваў, атэістычная прапаганда; Заходняя Беларусь – апалячванне праваслаўнага насельніцтва
- **2 п. XX ст.** – антырэлігійная палітыка
- **На сучасным этапе 83% вернікаў (77% ад агульнай колькасці насельніцтва) -**

Каталіцызм

- **XI ст.** пранікненне каталіцкіх місіянераў на беларускія землі
- **XIII-XIV ст.** – распаўсюджванне і ўмацаванне каталіцызму ў грамадстве, дзейнасць манаскіх і рыцарскіх ордэнаў, акаталічванне шляхты
- **1387 г.** – заснаванне Віленскага біскупства
- **XVI ст.** – аслабленне пазіцыі каталіцкай царквы ў сувязі з Рэфармацыяй
- **1573 г.** – Варшаўская канфедэрацыя – замацавана рэлігійная талерантнасць

- **XVI- XVII ст.** – правядзенне Контррэфармацыі (ордэн Езуітаў)
- **1569 г.** – Люблінская унія, акаталічванне пачынае суправаджацца паланізацыяй (1697)
- Пашырэнне адукацыйных устаноў (Віленская акадэмія, 1579) і шырокае будаўніцтва храмаў
- **1668 г.** – забарона пераходзіць з каталіцтва ў іншыя канфесіі
- **XIX ст.** – палітыка РІ па змяншэнню каталіцкага ўплыву (закрыццё манастыроў, канфіскацыя маёмасці, забарона будаваць храмы)
- На сучасным этапе 10% вернікаў - католікі

Пратэстантызм

- Узнікае ў ходзе руху Рэфармацыі ў **20-30 гг. XVI ст.** ў Заходняй Еўропе
- Распаўсюджваецца ў ВКЛ сярод магнатаў і гарадскога насельніцтва
- Накірункі – **лютэранства, кальвінізм, антытрынітарызм**
- Адсутнасць царкоўнай іерархіі, багаслужэнне на мясцовых мовах, пашырэнне адукацыі
- **1553 г.** – першая друкарня на тэр. Беларусі (Бярэсце)

- У выніку Контррэфармацыі колькасць пратэстантаў і іх уплыў к к. XVIII ст. значна зменшылася
- У к. **XIX – п. XX ст.** – пранікненне пратэстанцкіх рухаў другой плыні – баптызм, евангельскае хрысціянства (пяцідзсятніцтва), адвентызм сёмага дня
- Найбольш пераследаваліся ў савецкія часы
- У к. **80 – 90 гг. XX ст.** – пранікненне пратэстанцкіх рухаў трэцяй плыні – хрысціяне поўнага Евангелля і інш.

Уніяцтва

- **1596 г.** - Брэсцкая царкоўная унія, утварэнне уніяцкай царквы
- **Уніяцтва** – ідэя сінтэзу усходняга і заходняга абраду – праваслаўная абраднасць і падпарадкаванне папе рымскаму
- **XVII ст.** – насаджэнне уніі сярод праваслаўных
- **XVIII ст.** – паланізацыя уніяцтва
- **XIX ст.** – пераважная большасць насельніцтва Беларусі – уніяты

- **1839 г.** – ліквідацыя уніяцкай царквы і далучэнне да праваслаўнай
- **“Маніфест 17 кастрычніка 1905г.”** – масавы пераход былых уніятаў у каталіцызм
- **1990-я гг.** – аднаўленне дзейнасці уніяцкай (грэка-каталіцкай царквы)

